

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра педагогіки і психології

*ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
РЕФОРМУВАННЯ ШКОЛИ*

Збірник наукових та науково-методичних праць
кафедри педагогіки і психології
Криворізького державного педагогічного університету

Випуск 1

Кривий Ріг
2002

2. До якого слова у тексті слово б а й д а р к а буде близьким за значенням? (човен – байдарка).

3. Чи будуть близькими за значенням слова с у в о ї з г о р т о к ?

4. До слова р о з п о в і д а є спочатку доберіть слова близькі за значенням, а потім – протилежні.

5. А що таке жердина?

6. Знайдіть у тексті слова, які б можна було пояснити так:

- яр з похилими, пологими схилами; (балка)

- тонкий барвистий виріб, переважно ворсистий, що використовується для накриття підлоги, прикраси стін; (килим)

- ряд металевих кілець, послідовно з'єднаних одне з одним; (ланцюг)

7. Як ви розумієте значення словосполучень: "золотий ланцюг", "золоті монети", "золоті руки", "золота дитина"?

IV. ГРАМАТИЧНІ ВПРАВИ

1. Випишіть слова з ненаголошеними голосними. Поясніть їх правопис.

2. Знайдіть слова з м'яким знаком, поясніть його написання.

V. ЗАВДАННЯ. Перекажіть усно зміст тексту, введіть 2-3 речення до опису кімнати в печері.

Отже, перекази сприяють розвиткові логічного мислення, виробленню вмінь і навичок аналізувати текст, створюють ідеальні умови для збагачення словникового запасу молодших школярів. Вони надають можливість здійснювати значний виховний вплив на учнів, виховують високі моральні якості, почуття добра і краси, любов до рідного краю.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКА У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ОТОЧУЮЧИМ СВІТОМ

В. Ф. Олійник

Особистість у психології - це системна якість, що формується у предметній діяльності людини і спілкуванні. За словами В.С. Мухіної, про шестилітню дитину ми вже можемо

говорити як про особистість. Шестилітній школяр дає собі звіт про свою поведінку; у нього вже є критерії, за якими він може себе оцінювати. Я.Л. Коломийський вважає вік 6-7 років періодом фактичного створення психологічних механізмів особистості. Самосвідомість, людське «я», тобто внутрішній зміст особистості формується не спонтанно, а тільки під впливом суспільних відносин у процесі спілкування з навколишнім світом і, перш за все, з оточуючими людьми. Від характеру цих стосунків здебільшого і залежить характер особистісних якостей, які формуються у людини.

У різноманітні відношення з оточуючим світом дитина вступає з перших днів свого життя. Спочатку коло цих відношень досить вузьке - це взаємодія з близькими людьми (батьком, матір'ю, братами, сестрами та ін.) і світом домашніх речей. Поступово сфера цих стосунків розширюється, в неї входить все більше нових об'єктів: знайомі, сусіди, подвір'я, вулиця. Чим більша кількість зв'язків з'єднує дитину з оточуючим світом і чим більша кількість об'єктів уходить в коло її зв'язків, тим багатший соціальний досвід дитини.

Що ж означає саме поняття «соціальний досвід»? Це сукупність знань, навичок, умінь, винесених з життя, практичної діяльності. Це досвід суспільних відносин, у які вступає людина, живучи серед людей. Соціальний досвід дитини є основою його майбутнього світогляду. Поняття «соціальний досвід» об'ємне. Крім досвіду життя дитини у суспільстві, знань про оточуючий світ, у його зміст входить ще й вміння користуватися цими знаннями на практиці. Соціальний досвід формується у дітей ще у дошкільні роки. Через спілкування з дорослими діти переймають історичний досвід, набутий попередніми поколіннями, який збагачується за рахунок власного досвіду. За нашого часу діти набагато раніше вступають у світ дорослих, ніж це було двадцять-тридцять років тому. Величезний потік відомостей, що сприймають діти через телебачення, радіо, кіно та інші засоби інформації - одночасно і добре, і погано. Добре те, що діти зараз більше знають. Але, на жаль, вони сприймають цю інформацію пасивно, без роздумів, без аналізу. Ось чому ці знання

залишаються не використаними, не стають стимулом активності дитини. Не випадково виникла пекуча необхідність увести в програму початкових класів такий навчальний предмет, який допоміг би дітям не просто одержати відомості про оточуючий їх світ, а виховувати активне відношення до цього світу, формувати соціальний досвід дітей - "Ознайомлення з навколишнім світом".

Даний предмет має яскраво виражений соціальний характер. Його зміст складають елементи знань, понять, уявлень про живу і неживу природу, географію, етику і естетику, культуру побуту, гігієну і багато іншого, що може забезпечити цілеспрямовану соціальну адаптацію маленького громадянина, становлення розумових, трудових, моральних, вольових якостей.

Безглузді навчання і освіта якщо вони обмежені рамками школи і відірвані від життя. Відомий педагог С.Т.Шацький, характеризуючи вплив оточуючої дійсності на становлення особистості дитини, говорив, що за стінами школи діє могутній вихователь в образі середовища.

Об'ємний за своїми завданнями і змістом навчальний предмет "Ознайомлення з навколишнім світом" перекидає природний місток між школою і довкіллям, з'єднує теоретичні знання і практичні навички, будучи одночасно засобами морального і естетичного виховання учнів.

У змісті предмету знайшли відображення усі аспекти виховання. Про це свідчить сам зміст предмету. "Ознайомлення з навколишнім світом": природа навколо нас (рослини, тварини у різні пори року, живий куточок тощо); країна, в якій ми живемо, твій родовід, сім'я, школа, дорога від дому до школи, правила поведінки у громадських місцях, культура спілкування; як бути здоровим та ін.

Основним завданням даного предмету є виховання первинних громадянських почуттів, позитивних моральних якостей і норм поведінки, формування елементарних суспільно-політичних понять і уявлень. Важливо також викликати в учнів позитивне ставлення до школи, інтерес до пізнавальної діяльності, оволодіння відповідними трудовими, навчальними прийомами, уміннями і навичками. Значне місце відводиться знанням дитини

про саму себе, турботі про своє здоров'я.

Близьким до цього предмету є «Основи безпеки життєдіяльності». Деякі теми, на наш погляд, доцільно об'єднати: "Дорога до школи", "Правила безпеки при переході вулиці", "Сонце і вода. Їх користь та шкідливість для здоров'я", "Правила поведінки на відпочинку", "Правила поведінки у школі і основні правила навчальної праці", "Мое здоров'я" тощо. Вивчення предмету "Ознайомлення з навколишнім світом" забезпечується досить цікавими навчальними посібниками. Це "Джерельце здоров'я" (5), "Я і Україна: Віконечко"(4), "Валеологія"(1), "Журавлик" (3).

Автори посібників доступною мовою ведуть серйозну розмову з дітьми на серйозні теми, розглядають всі життєві ситуації, з якими неминуче зіткнуться діти.

Як бачимо, матеріал предмету має суспільно-особистісну спрямованість. Робота з цим матеріалом передбачає врахування двох факторів: 1. Високий рівень загальноосвітньої підготовки вчителя. 2. Обов'язкове врахування вчителем життєвого досвіду дітей. Необхідно в'яснити у них уявлення і поняття про доступні предмети і явища суспільного життя, добитися розуміння учнями основних особливостей нашого суспільства, викликати у них громадянські почуття і переживання. При цьому завжди треба пам'ятати, що ми виховуємо не дитину, а людину, яка буде жити у суспільстві і відчувати радість від праці і взагалі від життя. Ми повинні допомогти дитині знайти своє місце в житті, зорієнтуватися у складній системі відносин між людьми.

Угорські психологи Й.Раншбург і Б.Поішер формують три найважливіших правила, що визначають обсяг і точність "соціального навчання" і роль вчителя - вихователя у ньому:

1. Дорослі повинні обов'язково створювати такі ситуації, в яких дитина буде неодмінно звертати увагу на їх поведінку. Іншими словами, життя вихователів (вчителів, батьків) повинно бути помітним, видимим для дитини.

2. Необхідний зв'язок між поведінкою вихователів і їх підходом до оцінки вчинків дітей. Вихователі (вчителі) повинні володіти тим престижем або соціальною владою, яка викликає у

дитини бажання наслідувати. І в той же час вихователі повинні заохочувати у поведінці дитини ті форми або моральні цінності, якими керуються самі.

3. Формування у дитини позитивної думки про себе, що сприяє вихованню почуття відповідальності за власні дії, прагнення до внутрішнього самоконтролю. У протилежному випадку виробляється бажання перекладати відповідальність на плечі інших (8).

Виходячи з вище сказаного, можна визначити декілька психолого-педагогічних аспектів вивчення предмету "Ознайомлення з навколишнім світом".

1. Постійний зв'язок вчителя з батьками учнів і представниками суспільних організацій, з якими діти повинні вступати в певну систему відношень, їх педагогізація. Проілюструємо цю думку прикладами.

При вивченні тем, пов'язаних поняттям "сім'я" ("Твій родовід", "Праця і відпочинок в сім'ї) вчитель повинен мати ясну картину взаємостосунків в сім'ях своїх вихованців, знати, які уявлення дітей про сімейні відносини, обов'язки кожного члена сім'ї. Якщо в сім'ї процвітають грубість, садизм, учителю важко буде формувати у дитини уявлення про нормальні сімейні стосунки. Отже, виникне необхідність шляхом постійного спілкування з батьками дитини сприяти встановленню доброзичливого сімейного мікроклімату.

У процесі вивчення теми "Знайомство зі школою" вчитель залучає до проведення екскурсії по школі директора (завуча), завідуючих кабінетами, шкільного лікаря, техперсонал; цим самим сприяє встановленню взаєморозуміння між дітьми і робітниками школи, включенню дітей у систему шкільного життя.

Теми "Де ми живемо. Твоя адреса", "Дорога від дому до школи" передбачає ознайомлення дітей з найближчим оточенням, з тими установами, які забезпечують нормальне життя нашого суспільства: пошта, аптека, крамниці та ін. Але як і напередодні екскурсії по школі, так і перед знайомством дітей з найближчими установами необхідна серйозна підготовча робота з представниками цих установ, яка полягає у сумісному складанні

програм і визначенні змісту екскурсії і бесід з учнями. Таким чином ми повинні подати дітям в обличчі дорослих еталон відношення до справи, до своїх обов'язків, взірець поведінки, спілкування.

2. У процесі включення в нові зв'язки і відношення з дорослими діти намагаються наслідувати дорослим, порівнюють свої вчинки із справами дорослих. В результаті формується самосвідомість і самооцінка дитини. Дуже важливо при цьому, щоб дорослі заохочували в поведінці дітей ті моральні цінності, якими керуються самі. Великі можливості для виховання моральних цінностей закладені в темі "Країна, в якій ми живемо". Спираючись на образне сприймання 6-літок, учитель знайомить учнів не з абстрактними поняттями Батьківщини, подвигу, добра, зла, а з яскравими конкретними образами, які втілюють ці поняття.

3. Відомо, що людина не спроможна поважати інших не поважаючи себе. Сформувані у дітей позитивну думку про себе, виховати почуття відповідальності за власні дії, вміння зрозуміти іншу людину можна тільки у діяльності.

Вже у дошкільному віці у дітей розвивається почуття емпатії (здібності людини емоційно відгукуватися на переживання інших людей).

Але у їх сприйманні переживань іншої людини лежить лише власний досвід. На початку молодшого шкільного віку дитина вже може стати на позицію інших людей. Саме у цьому віці відбувається інтенсивне накопичення емоційного і морального досвіду, що стає основою для розвитку більш високих форм чуйності, альтруїстичної поведінки, орієнтованої на задоволення чужих інтересів без свідомого урахування їх вигоди для себе. При цьому витікає, що інтенсивність співчуття залежить від того, чи були подібні переживання в особистому досвіді дитини. У зв'язку з цим заслуговує на увагу гра з перевтіленням за малюнками, сценками з тваринами (Від першої особи розповісти, наприклад, що спитья цуцику, кошеняті та ін.).

Вивчення тем про школу, сім'ю, природу в більшій мірі спрямовані на виховання почуття емпатії. Вищеназвані навчальні посібники, що забезпечують предмет "Ознайомлення з

навколишнім світом" (1,3,4,5), містять багатий матеріал для відповідної роботи з дітьми: турбота про близьких людей в сім'ї, дружна праця в шкільному садку, допомога дітей літнім людям, догляд за рослинами, тваринами тощо [5, 7, 9, 25, 27, 29; 1, 31]. За більшістю малюнків, що містяться у посібниках, можна запропонувати учням скласти діалог між дітьми і птахами (тваринами), між членами сім'ї, між товарищами про рідний край.

Цікаве також для дітей інсценування за ілюстраціями до текстів.

Таким чином, предмет "Ознайомлення з оточуючим світом" спрямований на виховання у дітей умінь проникнути не тільки у світ людських відносин, але й у світ тварин і рослин, сприяє вихованню у 6-літок почуття емпатії і одночасно відповідальності за тих, хто потребує турботи, уваги.

Необхідність гуманізації нашого суспільства висуває цей аспект виховання на перший план.

Наш обов'язок виховати Особистість, Людину, яка впевнено вступить у життя і зможе вільно орієнтуватися у складній системі суспільних відношень. І не тільки самому у житті відчувати комфорт, але й уміти створювати цей комфорт оточенню.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. А л а т о н Антон. Валеологія: Підручн. для початк. шк.-К.: Алатон, 1997.
2. А м о н а ш в и л и Ш.А. Здравствуйте, дети! -М.: Просвещение, 1998.
3. Б і б і к Н. М., Б о н д а р е н к о Л. С., К о в а л ь Н. С. Журавлик.- К.: Освіта, 1996.
4. Б і б і к Н. М., К о в а л ь Н. С. Я і Україна: Віконечко. Для 1 кл. загальноосв. шк. - К.:АСК, 2002.
5. Джерельце здоров'я /Укладачі: Л.Г. Шевцова, В.О.Музирова та ін.- Дніпропетровськ - Т О В "Технограф", 2002.
6. К о л о м и й с ь к и й Я. Л., П а н ь к о Е.А. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста.- М.: Просвещения, 1988.
7. М у х и н а В.С. Шестилетний ребенок в школе.- Просвещение, 1990.

8. Р а н ш б у р г Й., П о п п е р П. Секреты личности: Пер. с венг. - М.: Педагогика, 1983.

9. С у х о м л и н с ь к и й В. О. Вибрані твори: У 5-ти т.- Т. 1 - К.: Рад. пік., 1976.

ВИХОВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО КРАЮ ЗАСОБАМИ ПРИРОДНИХ ЕТНІЧНИХ СИМВОЛІВ

І. Г. Любар

Успадкування учнівською молоддю духовних надбань українського народу, формування в молоді особистісних рис громадян української держави є одним із головних завдань сучасної школи. Виховання в неї громадянських і патріотичних якостей розпочинається з формування любові до рідної землі, свого народу, природи батьківського краю. Це відповідає дидактичному правилу: „від відомого до невідомого”, „від окремого до загального”. Як зазначає відомий вчений – біолог Д.І.Трайтак, „добре вивчивши навколишню культуру, легше зрозуміти природу не тільки свого регіону, а й країни в цілому” [1, 103].

Першопочаткове ознайомлення дітей з природою в школі відбувається в першому класі при вивченні предмета «Я і Україна». Діти дізнаються про неживу і живу природу, про сонце, різні пори року, повітря, вітер, воду, ґрунт, рослини і тварини. Знахідкою підручник „Я і Україна” як для 1 так і для 2 класу є те, що усвідомити дітям природознавчий матеріал допомагає народна педагогічна мудрість: оповіді, загадки, приказки, заклички, лічилки, фрагменти казок і дитячих пісень тощо. Їх уміле використання плекає в дітей вшанування об’єктів природи, відчуття гармонії природи і людини, одухотворення її:

„Мати моя, водо моя!

Мати – водиця, мати – водичко!

Умий доні (синочку) личко” [2, 62], [3].